

Grażyna Niewęglowska*

**ŚRODOWISKOWY WYMIAR ZASADY WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI
(CROSS-COMPLIANCE) RESPEKTOWANEJ PRZEZ
GOSPODARSTWA ROLNE**

**AN ENVIRONMENTAL IMPACT CROSS-COMPLIANCE RULES
REALIZED IN POLISH FARM HOLDINGS**

Słowa kluczowe: zasada wzajemnej zgodności, obszary wiejskie, gospodarstwa rolne, środowisko, dobra kultura rolna, płatności wynikające z WPR, zrównoważone gospodarowanie.

Key words: cross-compliance rules, rural areas, farm holdings, environment, good agricultural condition, payments arising from the CAP (Common Agricultural Policy), sustainable management.

This article describe great role for environment cross-compliance rules implementation by polish farm holdings. Adherence by farm owners main rules according to good agriculture practice has directly impact on condition of environment on rural areas. Cross compliance rules has long term goal to produce safety and healthy food according to respect environmental rules and to good agricultural condition. Farm owners which were beneficiaries of directly payments from 2004 year – managing their farms according to good agricultural condition – because it was requirement for them. Main requirement of farm management according to protect environment and animal identification and registration farm owners realized from 2009 year. Requirements according to produce safety and healthy food farmers ought to realize from 2011 year. Those circumstances have an impact on environment on rural areas. FBI (Farmland Bird Index) increased, sustainable management cover more utilized agricultural area than during previous period (before 2000 year), population of wild animals increased and increased of population wild animals protected by polish law, we noticed increased ecological compensation areas. This elaboration is about an impact on

---

* *Dr inż. Grażyna Niewęglowska – Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie, ul. Świętokrzyska 20, 00-002 Warszawa; tel.: 22 505 45 14; e-mail: nieweglowska@ierigz.waw.pl*

environment changes in polish farm holdings result from applied c-c rules farm owners during last years in comparison to the period before The Republic of Poland elaborated to European Union. Managing according to cross-compliance rules has direct impact on environment on rural areas.

1. WPROWADZENIE

Wymogi wzajemnej zgodności dotyczące norm zarządzania gospodarstwem oraz przestrzegania dobrej kultury rolnej nie są nowymi zasadami gospodarowania w rolnictwie. Takie zasady stosowali nasi przodkowie. Gospodarowali oni bowiem zgodnie z zasadami ochrony przyrody i dziedzictwa narodowego – jednocześnie produkując żywność bezpieczną zdrowotnie. Stosowali zrównoważenie produkcji roślinnej ze zwierzęcą, co pozwalało im na odpowiednie nawożenie pól nawozem naturalnym. Przestrzegali zróżnicowanej struktury upraw, gdyż produkowali własne pasze dla zwierząt, a ich gospodarstwa nie były pozbawione trwałych użytków zielonych. Gospodarstwa naszych przodków zawierały obiekty kompensacji ekologicznej – naturalne było występowanie miedz, oczek wodnych i zadrzewień czy zakrzaczeń, wzbogacających krajobraz oraz stanowiących ochronę gleby przed erozją wietrzną i wodną. Stosowane było zmianowanie, nawożenie naturalne oraz poplony, międzyplony czy wsiewki, co w efekcie działało korzystnie na strukturę gleby i przeciwdziało erozji. Wynikiem tych działań w gospodarstwach były lepsze efekty produkcyjne oraz wysoka różnorodność biologiczna na obszarach wiejskich.

Pod koniec XX wieku presja na otrzymanie większych wyników produkcyjno-ekonomicznych w rolnictwie przyczyniła się do zaprzestania przestrzegania norm dobrej kultury rolnej oraz ochrony środowiska. Wskutek intensywnej gospodarki rolnej: zubożał krajobraz, zmniejszyła się bioróżnorodność, nastąpiło zatrucie wód gruntowych. Nieprzestrzeganie zrównoważonego zarządzania gruntami spowodowało zubożenie gleby w warstwę próchnicy. Rolnik przestał być zarządzającym środowiskiem gospodarzem i strażnikiem przyrody – stał się agrobiznesmenem, a przede wszystkim producentem żywności. Taka presja na coraz większą wydajność od zwierzęcia czy z hektara użytków rolnych wywarła niekorzystny wpływ na jakość produktów rolnych. W ostatnich latach bowiem mamy do czynienia z chorobami związanymi ze spożyciem żywności pochodzącej z tzw. przemysłowego chowu zwierząt, np. grypą ptasią czy też chorobą Creutzfeldta-Jakoba. Tak produkowana żywność nie jest bezpieczna zdrowotnie.

Wielkoobszarowe gospodarstwa rolne z produkcją roślinną – pozbawione obiektów kompensacji ekologicznej, tzn.: miedz, zadrzewień, zakrzaczeń, oczek wodnych i innych refugium stanowiących naturalne korytarze ekologiczne – są narażone na kataklizmy, takie jak powodzie czy susze. Naturalne zadrzewienia, zakrzaczenia, miedze i oczka wodne podczas suszy stanowią bowiem naturalny rezerwuuar wodny a podczas powodzi – naturalną przeszkodę dla żywiołu niszczącego uprawy.

Dlatego też w ostatnich latach Wspólna Polityka Rolna (WPR) kładzie nacisk na przestrzeganie norm związanych ze stosowaniem w gospodarstwach dobrej kultury rolnej, dbaniem o dobrostan zwierząt oraz ochroną środowiska. Każdy rolnik, który jest beneficjentem płatności bezpośrednich, czyli uczestniczy we WPR powinien stosować się do zasad gospodarowania w rolnictwie zapewniających:

- 1) utrzymanie gruntów wchodzących w skład gospodarstwa w Dobrej Kulturze Rolnej zgodnie z ochroną środowiska (Good Agricultural and Environmental Conditions – GAEC), określonych w załączniku III do rozporządzenia Rady nr 73/2009 (od 2004 r.);
- 2) przestrzeganie podstawowych wymogów z zakresu zarządzania (Statutory Management Requirements – SMR), określonych w załączniku II do rozporządzenia Rady nr 73/2009.

Wymogi SMR zostały podzielone na:

- 1) obszar A – obejmuje: identyfikację i rejestrację zwierząt oraz zagadnienia ochrony środowiska naturalnego;
- 2) obszar B – obejmuje: zdrowie publiczne, zdrowie zwierząt, zgłaszanie niektórych chorób, zdrowotność roślin;
- 3) obszar C – obejmuje: dobrostan zwierząt.

W państwach członkowskich, które przystąpiły do Wspólnoty 1 maja 2004 r., mechanizm ten był ograniczony do kontroli przestrzegania utrzymywania gruntów w Dobrej Kulturze Rolnej. W Polsce od 1 stycznia 2009 r. obowiązują wymogi z obszaru A, wymogi z obszaru B – od 2011 r., natomiast wymogi z obszaru C zostaną wdrożone w 2013 r. Obowiązujące w tym zakresie przepisy unijne Polska transponowała do prawa polskiego w postaci: ustawy z dnia 26 stycznia 2007 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego (Dz.U. z 2008 r. Nr 170, poz. 1051, z późn. zm.) oraz rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 25 marca 2009 r. w sprawie liczby punktów, jaką przypisuje się stwierdzonej niezgodności oraz procentowej wielkości zmniejszenia płatności bezpośredniej, płatności cukrowej lub płatności do pomidorów (Dz.U. z 2009 r. Nr 54, poz. 44).

Przestrzeganie wymienionych uwarunkowań przez właścicieli gospodarstw ma niebagatelny wpływ na stan środowiska naturalnego, stan środowiska zaś to utrzymanie bądź zwiększenie bioróżnorodności, a więc: utrzymanie lub zwiększenie różnorodności biologicznej na obszarach wiejskich przez działania mające na celu ochronę gleb i wód, utrzymanie obiektów kompensacji ekologicznej na obszarach wiejskich, zastosowanie płodozmienu oraz stosowanie systemów produkcji rolnej chroniącej środowisko.

Rolnicy zobligowani do zmiany zarządzania gospodarstwem dokonali inwestycji w techniczne urządzenia wspomagające ochronę środowiska, zastosowali zmianowanie upraw, wprowadzili systemy produkcji rolnej chroniące środowisko, oparte na tradycyjnych formach gospodarowania (system ekologiczny, integrowany czy też rolnictwo precyzyjne).

Realizację ochrony środowiska rolnicy zobowiązali się wykonać, uczestnicząc w płatnościach bezpośrednich, ONW oraz w programie rolnośrodowiskowym. Program rolnośro-

dowiskowy był ekonomicznym bodźcem do ekologizacji rolniczego użytkowania gruntów i ich ochrony, dopłaty bezpośrednie zaś oraz płatności ONW (z tytułu położenia na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania) skłoniły rolników do ponownego rolniczego zagospodarowania odłogów i ugorów oraz osłabiły tendencje do porzucania pracy na roli, utrwalając jednocześnie rozdrobnioną strukturę agrarną.

2. METODA

Analizę oparto na danych liczbowych charakterystyki masowej GUS oraz danych pochodzących z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Liczebność gospodarstw uczestniczących w programach wynikających z WPR w podziale na grupy obszarowe w odniesieniu do ogółu gospodarstw określi gospodarstwa przestrzegające zasady wzajemnej zgodności. Porównanie danych z lat poprzedzających akcesję Polski do UE (rok 1999/2000 lub 2000/2001) z danymi z roku 2008 wskaże, czy w Polsce zasada wzajemnej zgodności wdrażana przez działania WPR przyczyniła się do wzrostu i/lub utrzymania bioróżnorodności, czy też nie.

3. ANALIZA DANYCH

Charakterystykę zmian w polskim rolnictwie obejmującą strukturę użytkowania gruntów, obsadę zwierząt, wartość produkcji rolniczej na hektar użytków rolnych oraz środki produkcji rolniczej w latach 2000–2009 przedstawiono w tabeli 1–2, natomiast analizę zmian polskiego rolnictwa określającą liczebność gospodarstw – beneficjentów płatności wynikających z WPR w podziale na grupy obszarowe w tabelach 3–5.

Tabela 1. Zmiany w obsadzie zwierząt w latach 1996–2009

Table 1. Change in Livestock Unit per hectare during 1996–2009

Wyszczególnienie	1996–2000 =100	2001–2005 średnia	2005	2007	2008	2009
Rok 2000=100 (8013 DJP)						
Zwierzęta w DJP		85,5	84,9	87,0	82,9	.
Na 100 ha UR		45,1	46,8	47,2	45,0	44,0

Źródło: Rocznik statystyczny rolnictwa. 2000–2010. GUS, Warszawa.

Liczebność zwierząt ogółem w przeliczeniu na DJP (duże jednostki przeliczeniowe) w roku 2008 stanowiła około 83% liczebności roku 2000, przy jednoczesnej mniejszej średniej obsadzie zwierząt na 100 ha UR (tab. 1). Ta wielkość obsady zwierząt wskazuje na specjalizację produkcji w gospodarstwach rolnych. Przeważają gospodarstwa z produkcją roślinną, a rzadkością są gospodarstwa tzw. mieszane – czyli z produkcją roślinną i zwierzęcą. Wielkość obsady zwierząt wskazuje na nieprzekraczanie obsady zwierząt na 1 ha UR

i stosowanie się gospodarstw do zasad Dyrektywy Azotanowej, ale również zagraża niedoborem nawozu naturalnego na GO.

Tabela 2. Zmiany struktury użytkowania gruntów w latach 2000–2009, %

Table 2. Change of structure utilize agriculture area during 2000–2009, %

Lata	2000	2005	2007	2008	2009
	tys. ha	(rok 2000=100)			
UR ogółem, w tym:	17812	89,3	90,8	90,7	90,5
grunty orne	13683	89,3	86,7	88,4	88,5
odłogi i ugory na GO	1289	79,8	.	35,9	38,6
sady	257	115,6	131,1	128,0	128,8
łąki	2503	101,0	99,8	97,9	98,4
pastwiska	1369	62,7	56,5	53,6	52,4

Źródło: Rocznik statystyczny rolnictwa. 2000–2010. GUS, Warszawa.

Jak wynika z tabeli 2 obszar ziemi użytkowanej rolniczo zmniejszył się ogółem, gdyż użytki rolne w roku 2009 stanowiły 90,5% obszaru z roku 2000. Zanotowano kilkakrotny spadek obszaru odłogów i ugorów, co jest wynikiem działań beneficjentów WPR – gdyż rolnicy korzystający z płatności bezpośrednich otrzymywali je na obszar użytkowany rolniczo [PROW] – wobec tego zagospodarowali odłogi i ugory.

Niepokojącym zjawiskiem jest zmniejszenie się areалу pastwisk mniej więcej o połowę w roku 2009 w odniesieniu do roku 2000. Natomiast obszar łąk został prawie na poziomie roku 2000, co wiąże się z realizacją programu rolnośrodowiskowego pakietu „ekstensywne trwałe użytki zielone”. Zanotowano wzrost powierzchni sadów o około 30%, co można tłumaczyć realizacją – w ramach programu rolnośrodowiskowego – pakietu rolnictwa ekologicznego działania „uprawy sadownicze”.

Tabela 3. Dynamika wartości produkcji rolniczej w cenach stałych (rok poprzedni=100)

Table 3. Dynamic of value rural production in fixed price (previous year=100)

Lata					
2002	2005	2006	2007	2008	2008 (2000=100)
Końcowa produkcja rolnicza					
100,1	95,6	100,0	105,6	103,1	125,2
Towarowa produkcja rolnicza					
104,2	95,4	104,2	101,5	105,6	124,1
Roślinna produkcja rolnicza					
101,7	87,0	103,7	99,3	113,4	125,2
Zwierzęca produkcja rolnicza					
105,7	102,1	104,6	103,1	99,7	122,4

Źródło: Rocznik statystyczny rolnictwa. 2000–2010. GUS, Warszawa.

Polskie gospodarstwa rolne, uczestnicząc w programach wynikających z WPR, dokonały zmiany sposobu gospodarowania stosując większy poziom środków produkcji na hektar użytków rolnych (tab. 4) oraz dokonały inwestycji, które przyczyniły się do wzrostu wartości produkcji rolniczej o ponad 20% w roku 2008 w odniesieniu do roku 2000 (tab. 3). Właściciele gospodarstw stosowali w 2008 r. o 55% wyższy poziom nawożenia mineralnego w odniesieniu do roku 2000, a poziom nawożenia naturalnego wyższy o 8,6%. Jednocześnie dwu- i półkrotnie wzrosło stosowanie chemicznych środków ochrony roślin w roku 2008 w odniesieniu do roku 2000. Niepokojącym zjawiskiem w analizowanym okresie jest ponad dwukrotne zmniejszenie stosowania nawozów wapniowych na jednostkę powierzchni, co może doprowadzić do zmniejszenia poziomu warstwy próchnicy w glebie.

Tabela 4. Środki produkcji na hektar użytków rolnych w latach 2000–2008

Table 4. Production per hectare utilized area during 2000–2008

Lata	2000	2005	2007	2008
Nawozy (NPK) kg/ha UR	85,8	102,4	121,8	132,6
Obornik kg/ha UR	48,8	46,0	43,8	53,0
Wapniowe kg/ha UR	95,1	91,5	37,4	38,5
Środki ochrony roślin kg/ha UR	0,50	1,01	1,16	1,28

Źródło: Rocznik statystyczny rolnictwa. 2000–2010. GUS, Warszawa.

Każdy rolnik – beneficjent płatności wynikających z WPR jest zobowiązany przestrzegać norm wzajemnej zgodności, gospodarując w swoim gospodarstwie w sposób zrównoważony, zgodnie z zasadami dobrej kultury rolnej, ochrony środowiska naturalnego, produkując żywność wysokiej jakości, bezpieczną zdrowotnie oraz z przestrzeganiem dobrostanu zwierząt. Udział beneficjentów płatności bezpośrednich, rolnośrodowiskowych oraz ONW w obu okresach PROW 2004–2006 oraz 2007–2013 w ogólnej liczbie gospodarstw o wielkości powyżej 1 hektara użytków rolnych przedstawiono w tabeli 5. Tak więc, około 80% gospodarstw zobowiązało się do spełnienia wymagań podstawowych (udział w płatnościach bezpośrednich i uzupełniających), najwyższe zaś wymagania środowiskowe zobowiązało się spełniać mniej niż 10% gospodarstw (udział w programie rolnośrodowiskowym), biorąc pod uwagę oba okresy programowania.

Wobec tego aż 98% użytków rolnych jest utrzymanych w dobrej kulturze rolnej (tab. 5), co ma pozytywny wpływ na warstwę próchnicy w glebie oraz na jej żyzność. Takie gospodarstwa mają ponadto obowiązek utrzymać oraz konserwować obiekty kompensacji ekologicznej takie, jak miedze, zadrzewienia, zakrzaczenia, oczka wodne i inne miejsca, które stanowią naturalne refugia dla dzikich zwierząt.

Wśród gospodarstw – beneficjentów programu rolnośrodowiskowego realizowane są pakiety systemowe (rolnictwo zrównoważone oraz rolnictwo ekologiczne). Jest to promocja systemów gospodarowania w rolnictwie przyjaznych środowisku.

Poprzez ograniczanie stosowania chemicznych środków produkcji dzięki rolnictwu zrównoważonemu (środki ochrony roślin oraz nawozy mineralne) oraz stosowaniu metod zarządzania przyjaznych środowisku (stosowanie nawożenia zgodnie z analizą zasobności gleb oraz z potrzebami pokarmowymi roślin przy jednoczesnym stosowaniu środków ochrony roślin jedynie w razie zagrożenia patogenami) chroni się wody oraz glebę przed zanieczyszczeniem oraz zostaje zatrzymana żyzność gleby.

Wynikiem stosowania systemu rolnictwa ekologicznego jest nie tylko produkcja żywności wysokiej jakości, bezpiecznej zdrowotnie, pozbawionej jakichkolwiek chemicznych środków produkcji, lecz również zachowanie warstwy żyznej próchnicy w glebie. Taki system gospodarowania zgodny z naturą pozwala rolnikowi na uniezależnienie się od warunków klimatycznych, gdyż warstwa próchnicy w glebie zatrzymuje w porze suchej naturalną wilgotność. Liczba gospodarstw ekologicznych osiągnęła poziom 20 tys., a gospodarują one na obszarze około 400 tys. hektarów użytków rolnych [Niewęłowska, 2010].

Tabela 5. Udział liczby i powierzchni gospodarstw – beneficjentów płatności wynikających z WPR w odniesieniu do ogółu gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha UR

Table 5. Share number and area of farm holding – beneficiaries payment arising from the CAP in compare to total number of farm holdings with utilized area more than 1 hectare

Liczba oraz powierzchnia gospodarstw	Ogółem	Grupy obszarowe gospodarstw, ha							
		1–2	2–5	5–10	10–15	15–30	30–50	50–100	100 i >
Liczba i powierzchnia gospodarstw o powierzchni >1 ha w kraju									
Liczba og.	1745262	388346	591441	395822	165723	142670	37305	15933	8020
Pow. og.	17647809	723415	2354486	3283385	2277509	3221209	1513733	1151825	3122246
– w tym u. r.	15567054	565622	1921069	2811012	2011134	2901750	1394605	1067060	2894803
-u. r. w dobrej kulturze	15208293	548128	1867841	2767537	1984153	2877623	1385081	1058303	2719626
Udział % gospodarstw beneficjentów płatności bezpośrednich za rok 2006 z ogółu gospodarstw									
liczba	83,2	70,3	80,7	90,5	94,2	93,1	88,2	91,7	101,0
powierzchnia	90,2	70,4	82,1	91,0	94,5	92,8	88,8	92,5	92,7
Udział % gospodarstw beneficjentów płatności bezpośrednich za rok 2009 z ogółu gospodarstw									
liczba	79,6	65,0	76,0	86,8	91,5	93,1	93,4	100,0	100,0
powierzchnia	90,3	65,9	77,9	87,5	91,9	93,2	94,2	100,0	95,2
Udział % beneficjentów płatności ONW (07–10)									
liczba	46,8	29,8	42,8	53,8	61,7	64,7	63,9	68,1	76,3
powierzchnia	58,4	30,5	44,1	54,5	62,1	64,7	64,3	69,3	61,4
Udział % gospodarstw beneficjentów płatności rolnośrodowiskowych za lata 2004–2006 z ogółu gospodarstw									
liczba	4,13	0,19	0,97	3,68	7,59	13,11	22,95	40,04	59,61
powierzchnia	6,34	0,13	0,57	1,75	3,19	5,20	8,74	16,82	15,40
Udział % gospodarstw beneficjentów płatności rolnośrodowiskowych za lata 2007–2013 z ogółu gospodarstw									
liczba	3,05	0,15	0,73	2,60	5,61	10,06	18,28	28,88	36,28
powierzchnia	5,20	0,10	0,44	1,40	2,87	5,31	9,55	15,75	9,57

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych AR i MR 2011 r.; Charakterystyka gospodarstw rolnych. 2007 r. GUS, Warszawa.

Tabela 6. Gospodarstwa wyposażone w urządzenia do zagospodarowania odchodów zwierzęcych w ramach działań SPO ROL 2004–2006 oraz PROW 2007-2013

Table 6. Farm holdings with equipment to manage animal manure which were financed by CAP

Liczba oraz powierzchnia gospodarstw	Ogółem	Grupy obszarowe gospodarstw, ha							
		1–2	2–5	5–10	10–15	15–30	30–50	50–100	100 i >
Liczba gospodarstw ze zwierzętami (bydło, trzoda, drób)									
Gospodarstwa ze zwierzętami	784907	97076	237882	220675	105437	92169	22192	7437	2038
Liczba gospodarstw dofinansowanych	71385	103	594	7569	15391	31345	11102	4077	1204
Odsetek gospodarstw dofinansowanych, %	9,09	0,11	0,25	3,43	14,60	34,01	50,03	54,82	59,08

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ARiMR 2011; Charakterystyka gospodarstw rolnych. 2007 r. GUS, Warszawa.

Jak wynika z tabeli 6 wśród gospodarstw posiadających stada zwierząt, jedynie nieco ponad 9% z nich skorzystało z dofinansowania do odpowiednich urządzeń do magazynowania odchodów zwierzęcych. Jednak gospodarstwa z dużą skalą zwierząt (np. drobiarskie czy chowu trzody) ze względu na konieczność uzyskania pozwolenia środowiskowego na sprzedaż produktów żywnościowych są wyposażone w takie urządzenia.

Spełnienie wymagań związanych z zasadą wzajemnej zgodności wywarło pozytywne efekty na wzrost poziomu różnorodności biologicznej na obszarach wiejskich. Obszar użytków ekologicznych zwiększył się o 36%, czyli wzrósł z 25 tys. ha w 2005 r. do 33 tys. ha w 2008 r., a w 2009 r. do 34 tys. ha [Ochrona środowiska 2009].

Wskaźnik liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego, znany jako Farmland Bird Index, jest obecnie jednym z oficjalnie stosowanych wskaźników stanu środowiska w krajach członkowskich Unii Europejskiej. FBI 23 to zagregowany indeks stanu populacji 23 gatunków ptaków typowych dla siedlisk krajobrazu rolniczego [Źródło: www.monitoringptakow.gios.gov.pl/115,farmland_bird_index.html]. Jest on traktowany jako wskaźnik stanu „zdrowia” ekosystemów użytkowanych rolniczo, stanowiących ok. 60% powierzchni naszego kraju. Wartość FBI dla roku 2000 przyjęto umownie za 1,00. Wartość wskaźnika wynosząca 0,89 w roku 2005 znaczy zatem, że w tym roku FBI był o 11% niższy niż w roku bazowym. Według FBI utrata bioróżnorodności w latach 2000–2005 postępowała w Polsce w tempie 2–3% rocznie. Natomiast od roku 2005 miała tendencję wzrostową, a w roku 2008 osiągnęła poziom nieco wyższy w odniesieniu do poziomu z roku wyjściowego (2000).

Tabela 7. Ważniejsze wskaźniki różnorodności biologicznej w kraju w latach 2000–2008**Table 7.** Main indicator of biodiversity during 2000–2008

Wskaźniki różnorodności biologicznej	Lata				
	2000	2005	2006	2007	2008
Wskaźnik FBI 23 (rok 2000=100)	100,0	86,0	89,0	85,0	100,1
Użytki ekologiczne (tys. ha)	9,5	28,2	30,2	32,8	33,9
Udział użytków ekologicznych (% pow. kraju; kraj 31268 tys. ha)	0,03	0,09	0,10	0,10	0,11

Źródło: Ochrona środowiska. 2009. GUS, Warszawa.

Tabela 8. Zmiany liczebności dzikich zwierząt łownych oraz chronionych, lata 2000–2008**Table 8.** Change of number of main wild animals for hunt and protected animals, period 2000–2008

Wyszczególnienie	Lata				
	2000	2005	2006	2007	2008
Zmiany liczebności dzikich zwierząt łownych, stan z 31 marca (rok 2000=100)					
Łosie	100,0	185,7	219,0	309,5	357,1
Jelenie	100,0	119,7	125,4	139,2	149,9
Daniele	100,0	144,0	164,8	195,6	227,5
Sarny	100,0	115,8	118,3	127,3	138,6
Dziki	100,0	146,7	149,7	179,0	212,2
Lisy	100,0	138,7	150,8	144,4	140,1
Zające	100,0	86,2	91,9	96,4	102,0
Mufłony	100,0	100,0	111,8	105,9	123,5
Bażanty	100,0	126,3	136,9	156,5	175,2
Kuropatwy	100,0	100,3	106,2	118,1	128,0
Zmiany liczebności dzikich zwierząt chronionych, stan z 31 grudnia (rok 2000=100)					
Żubry	100,0	126,0	135,0	149,7	154,8
Kozice	100,0	158,6	162,1	147,1	172,4
Niedźwiedzie	100,0	139,0	110,2	116,9	132,2
Bobry	100,0	177,8	200,5	209,8	240,5
Rysie	100,0	81,1	76,1	80,7	71,2
Wilki	100,0	73,7	65,8	69,9	64,6

Źródło: Ochrona środowiska. 2009. GUS, Warszawa.

4. WNIOSKI

Przedstawione dane wskazują na poprawę stanu środowiska na obszarach wiejskich wynikającą ze spełnienia zasady wzajemnej zgodności przez gospodarstwa rolne – beneficjentów WPR. Wskaźnik FBI uległ zwiększeniu w odniesieniu do roku bazowego, obszar użytków ekologicznych zwiększył się o 36%, a liczebność dzikich zwierząt łownych oraz zwierząt chronionych znacznie wzrosła. Wyjątek stanowi populacja drapieżnych dzikich zwierząt objętych ochroną – rysiów i wilków. Ich liczebność uległa zmniejszeniu o około 30%. Zrównoważone gospodarowanie odchodami zwierzęcymi wywarło pozytywny wpływ na stan wód gruntowych oraz powierzchniowych.

Utrzymany udział łąk na poziomie roku 2000 oraz wzrost obszaru użytków ekologicznych zagwarantował znaczący wzrost populacji dzikich zwierząt oraz ptaków krajobrazu rolniczego (FBI).

Niewielka obsada zwierząt przypadająca na hektar użytków rolnych gwarantuje przestrzeganie dyrektywy azotanowej, a wzrastająca liczebność gospodarstw ekologicznych zapewnia produkcję żywności bezpiecznej zdrowotnie.

PIŚMIENNICTWO I AKTY PRAWNE

ARiMR, 2011. Dane źródłowe dotyczące beneficjentów ONW, płatności bezpośrednich, programu rolnośrodowiskowego, zalesień, inwestycji.

Charakterystyka gospodarstw rolnych. 2007. GUS, Warszawa.

NIEWĘGŁOWSKA G. 2011. Tabelaaryczna analiza kosztów (warunki cenowe z roku 2010) wdrażania zasady wzajemnej zgodności, ekspertyza dla MRiRW, Warszawa, maszynopis.

NIEWĘGŁOWSKA G. 2010. Wpływ realizacji programu rolnośrodowiskowego na gospodarstwa rolne w świetle danych Polskiego FADN z lat 2005-2007, IERiGŻ PIB, Warszawa.

Ochrona środowiska. 2010. GUS, Warszawa.

PROW na lata 2004-2006 oraz na lata 2007-2013, MRiRW, Warszawa.

Rocznik statystyczny rolnictwa. 2000–2010. GUS, Warszawa.

Ustawa z dnia 26 stycznia 2007 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego. Dz.U. z 2007 r. Nr 35, poz. 217, z późn. zm.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 25 marca 2009 r. w sprawie liczby punktów, jaką przypisuje się stwierdzonej niezgodności oraz procentowej wielkości zmniejszenia płatności bezpośredniej, płatności cukrowej lub płatności do pomidorów. Dz.U. z 2009 r. Nr 54, poz. 44.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220, Nr 157, poz. 1241 i Nr 215, poz. 1664),

Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne. Dz.U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019,

www.monitoringptakow.gios.gov.pl/115,farmland_bird_index.html

www.minrol.gov.pl